

Multilateralne operacije – NATO

Igor Novaković

ISAC fond

Kategorija: originalan naučni rad

UDK: 355.356

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

Sažetak: Nakon sloma socijalističkih režima Istočne Evrope i nestanka Varšavskog pakta promenila se bezbednosna struktura na tlu Evrope i priroda bezbednosnih problema sa kojima su se suočile države članice Saveza. Novi bezbednosni izazovi nametnuli su potrebu Severnoatlanskoj alijansi da pronađe novi koncept funkcionisanja i adekvatnog reagovanja u promenjenim bezbednosnim uslovima. U tekstu „Multilateralne operacije “ NATO” prikazan je razvoj Severnoatlanske alijanse nakon kraja Hladnog rata i evolucija Saveza od klasičnog vojnog odbrambenog saveza ka organizaciji multidimenzionalne strukture angažovanoj u različitim multilateralnim akcijama. Autor je posebnu pažnju posvetio klasifikaciji pravnog osnova angažmana Saveza i vrsti multilateralnih operacija sprovedenih u proteklih dvadeset godina nakon redefinisavanja uloge NATO.

Ključne reči: Nova uloga NATO, partnerske mreže, multilateralne operacije, mirovne operacije

* * *

Severnoatlantska alijansa – NATO oformljena je 1949. godine Vašingtonskim sporazumom, prewashodno kao odbrambeni savez, čija je misija bila odbrana Evrope od napada Sovjetskog Saveza. On je uglavnom bio vojno pasivan, pošto se tokom Hladnog rata nijedna od država članica Alijanse nije pozvala na član 5 Vašingtonskog sporazuma, kojim su definisani kolektivna saradnja i eventualno vojno angažovanje u slučaju napada na jednu državu članicu. Padom Berlinskog zida i konačnim slomom Varšavskog pakta, postavilo se pitanje da li je potrebno da NATO postoji u budućnosti. Države članice su postepeno proširile ulogu Alijanse, koja je pored odbrane zemalja članica ob-

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

uhvatila i operacije koje variraju od spasilačkih misija do operacija očuvanja, zaštite i nametanja mira. U sledećem tekstu razmotrićemo aspekte koji su uticali na promenu bezbednosnih pretnji, definisanje nove uloge NATO, pravne okvire, kreiranje posebnih bilateralnih programa za zemlje koje se graniče sa sferama NATO interesovanja, kao i na način na koji je ta nova uloga primenjena u praksi sprovođenjem različitih vrsta multilateralnih operacija. U tekstu su, takođe, uvedene dve nove podele radi lakše organizacije teksta i boljeg razumevanja njegovog sadržaja. Uvedena je podela prema pravnom osnovu NATO multilateralnih operacija na: operacije po članu 5 Vašingtonske povelje, operacije pod mandatom UN i operacije po pozivu partnera. Druga podela je napravljena prema vrsti multilateralnih operacija, koje se, pored operacija po članu 5, dele i na mirovne i spasilačke operacije.

Promena bezbednosnih pretnji i nova uloga NATO

Nestankom Sovjetskog Saveza i Varšavskog pakta došlo je do nestanka i bezbednosne tenzije, koja je prožimala pore međunarodne politike od kraja Drugog svetskog rata. Pobjeda u Hladnom ratu postavila je pred Severnoatlantsku alijansu i pitanje opravdanosti njenog postojanja. Međutim, ovo nije značilo da su bezbednosne pretnje nestale. Pod kapom sveprožimajućeg ideološkog sukoba, rasli su začeci problema, koji će postati aktuelni početkom devedesetih godina. To su bili začeci tzv. bezbednosnih problema nevojne prirode (*low security issues*). Na teritoriji Evrope, koju je NATO još svojim osnivačkim aktom definisao kao oblast svog posebnog interesa¹, pojavili su se i novi izazovi koji su pretili da naruše krhku stabilnost u novim demokratskim državama. Pojava različitih nacionalističkih pokreta koji su težili izmeni granica ili „etničkom pročišćenju“ unutar njih, kao i rastuća ekonomska nestabilnost predstavljali su potencijalne bezbednosne izazove, u kojima je NATO pronašao smisao svog daljeg postojanja. Osnova daljeg delovanja pronađena je u samoj preambuli Vašingtonskog sporazuma (očuvanje *demokratije, individualnih sloboda i vladavine zakona*), kao i u članovima 2 i 3 istog dokumenta, u kojima je Alijansa definisana kao neka vrsta političkog i ekonomskog foruma. Fokus delovanja NATO proširio se i na političku i ekonomsku dimenziju problema bezbednosti daljim definisanjem novog koncepta

¹ Član 10 Vašingtonskog ugovora naglašava da je NATO otvoren za u članjenje svih evropskih država koje mogu da prihvate principe na kojima je ovaj savez osnovan (demokratija, individualne slobode, vladavina zakona).

funkcionisanja u dokumentu *Strategijski okviri* iz 1991. i 1999. godine. Prethodno pomenuti izazovi nisu proizilazili iz neakvov ideološkog sukoba, već iz nestabilnosti kroz koju su prolazile zemlje Centralne i Istočne Evrope, a koja je bila zasnovana na političkim, ekonomskim, socijalnim, kulturnim, etničkim, verskim i drugim problemima (Vukadinović, 2007: 162). Kako bi odgovorile na krizu, SAD i zemlje Zapadne Evrope prihvatile su NATO kao glavni instrument za očuvanje stabilnosti i mira u Evropi i u širem regionu, čime je i neformalno odobreno proširenje kompetencija NATO i njegovo kasnije angažovanje *van zone odgovornosti (out of area)*, odnosno van teritorije zemalja članica. Prvi izazov bio je raspad Jugoslavije, kao i sukob koji je zatim usledio.

Iako su terorizam i proliferacija oružja za masovno uništenje bili uvršteni u listu modernih izazova bezbednosti još od donošenja *Strateškog koncepta* NATO 1991. godine, oni postaju glavni objekat interesovanja i angažovanja NATO snaga tek napadom na Svetski trgovinski centar 2001. godine. Prvi put dolazi i do angažovanja NATO snaga van primarne sfere interesovanja, odnosno van Evrope i Severne Amerike. Paradoksalno, pretnja koju predstavlja terorizam na globalnom nivou dovodi i do prvog pozivanja na član 5 Vašingtonskog sporazuma nakon napada 11. septembra 2001. godine i nakon zajedničke akcije svih zemalja članica.

Takođe, sklapanjem bilateralnih ugovora sa zemljama, kao i sporazuma sa partnerskim međunarodnim organizacijama došlo je i do angažovanja NATO u mirovnim, humanitarnim i spasilačkim misijama.

Teorijsko definisanje nove uloge NATO

Nova uloga Alijanse i njenog angažovanja u multilateralnim operacijama postepeno je definisana u različitim dokumentima. Sam tok i postupak definisanja može biti grubo podeljen na dva perioda: period od kraja Hladnog rata do napada na Svetski trgovinski centar 11. septembra 2001. godine i period od napada na ovaj Centar do danas. Redefinicija uloge NATO započeta je donošenjem *Rimske deklaracije* i (novog) *Strateškog koncepta* NATO iz 1991. godine. Donošenjem „Strateškog koncepta“ stvorena je teorijska osnova nove uloge NATO snaga u Evropi, koji postaje glavni faktor očuvanja *stabilnosti i balansa u Euro-*

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

pi, kao i trajnog očuvanja mira². Ovaj pristup NATO je definisao kao koncept *Upravljanja krizama*, o kojem će kasnije biti reči. Donošenjem *Strateškog koncepta iz 1991. godine* NATO treba da doprinese aktivnostima UN kroz širi pristup, koji bi podrazumevao pružanje pomoći političkim inicijativama i akcijama u slučaju kriza ili sukoba. Alijansa je time pokazala da će svoje kapacitete upotrebiti u slučaju opasnosti na granicama država članica kako bi sprečila potencijalno prelivanje sukoba na njihovu teritoriju.

Prvi put je NATO kao vojni savez ponudio svoje snage za sprovođenje akcija pomoći miru u Deklaraciji sa sastanka ministara inostranih poslova država članica, održanom u Oslu, u junu 1992. godine (*Deklaracija iz Osla*). Predstavnici Alijanse pružili su punu podršku Konferenciji za evropsku bezbednost i saradnju (dalje u tekstu KEBS) u sprovođenju akcija podrške očuvanja mira u Evropi time što su joj na raspolaganje stavili svoje resurse i ekspertizu. Nakon više od pet meseci, na ministarskom sastanku održanom u decembru iste godine, NATO je sličnu pomoć ponudio i inicijativama i akcijama UN. Na ovaj način, neposrednom saradnjom sa ove dve međunarodne organizacije, NATO je prvi put kao vojni savez počeo da učestvuje u mirovnim akcijama.

Samit šefova država i vlada zemalja članica NATO u Briselu, koji je održan 1994. godine, dao je novi zamajac multilateralnim operacijama Alijanse. Lansiran je koncept „Partnerstvo za mir“, koji predstavlja okvir saradnje evropskih zemalja koje nisu članice NATO na bilateralnom nivou. Štaviše, budućim članicama programa „Partnerstvo za mir“ ponuđeno je da, zajedno sa NATO snagama, učestvuju u mirovnim i humanitarnim operacijama, kao i u operacijama spasavanja. Time je postavljena osnova za većinu multilateralnih operacija koje će u budućnosti biti izvođene pod pokroviteljstvom NATO. Treba spomenuti da je iste godine pokrenut i program „Mediterranski dijalog“, koji predstavlja okvir za uspostavljanje partnerskog odnosa prevashodno sa mediteranskim neevropskim zemljama koje nisu članice NATO. U njega su se do 2000. godine uključile skoro sve zemlje, sem Libana, Sirije i Libije. Neke od njih su počele da učestvuju u multilateralnim operacijama NATO putem „Individualnog plana saradnje“ (Izrael).

U „Strateškom konceptu iz 1999. godine“, koji je objavljen na samitu u Vašingtonu, ponovo je naglašeno da je potreban ši-

² NATO *Strategic concept 1991.*

ri pristup međunarodnoj bezbednosti. Ponovljeni su svi oni izazovi s kojima se države članice suočavaju, a koji su navedeni u prethodnom „Strateškom konceptu“. Akcenat je ovog puta stavljen na akcije podrške miru u evroatlantskoj zoni, s napomenom da svaka država ima pravo da odluči o tome da li će učestvovati u akciji (ova primedba uneta je zbog bombardovanja SRJ koje je NATO u to vreme sproveo).

No, dve godine kasnije fokus NATO značajno se promenio. Teroristički napad do koga je došlo 11. septembra 2001. godine skrenuo je pažnju Alijanse na problem postojanja globalnog terorizma, kao i na problem proliferacije oružja za masovno uništenje. Takođe, postalo je jasno da se okrenutost Alijanse prema odbrani evroatlantskog područja više ne može održati bez globalnog angažovanja, odnosno bez pokretanja NATO akcija „*out of area*“, kao i bez širenja partnerske mreže i na države koje su van teritorije atlantske osovine. Na samitu održanom u Pragu novembra 2002. godine, izdvojene su ove nove pretnje i, u skladu sa njima, promovisan je novi *akcioni plan*. Alijansa je utvrdila ranije započeto partnerstvo sa EU u stvaranju Evropskog bezbednosnog i odbrambenog identiteta, koje će kasnije dovesti do sklapanja Berlin plus sporazuma i angažovanja snaga EU u Makedoniji, BiH i na Kosovu. Takođe, stvoren je i program saradnje sa članovima programa „Partenerstvo za mir“ (*Partnership Action Plan against Terrorism*), a u okviru globalne borbe protiv terorizma. Na sledeća dva samita dalje su utvrđivani postojeći oblici saradnje, a inicirana je i nova partnerska inicijativa. Na samitu održanom u Istanbulu lansirana je *Istanbulska inicijativa za saradnju*, koja predstavlja novi program saradnje NATO sa zemljama Bliskog istoka, a koja je rađena po ugledu na program „Meditranski dijalog“.

Pravni okvir multilateralnih angažmana NATO

Od 1990. godine do danas pravni okviri angažovanja NATO bili su različite prirode. Angažmani NATO se, kao angažmani odbrambenog saveza država Severne Amerike i Evrope, pre svega temelje na članu 5 Vašingtonske povelje, odnosno na zajedničkoj odbrambenoj akciji svih zemalja članica u slučaju da dođe do napada na jednu od njih. Zatim, NATO sprovodi multilateralne akcije i u okvirima koje postavlja Savet bezbednosti UN, koji predstavlja organizaciju sposobnu da u datom

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.

trenutku doprinese mirovnim inicijativama i akcijama. I konačno, angažmani NATO mogu biti pokrenuti i na zahtev države članice ili partnerske države koja traži pomoć.

1. Angažmani na osnovu člana 5 Vašingtonske povelje (ili samo na osnovu Vašingtonske povelje)

Član 5 Vašingtonske povelje je više od četrdeset godina podrazumevao da će sve države članice NATO pružiti pomoć u slučaju otvorene vojne agresije na jednu od njih. On je, pre svega, kreiran kao mera koja Sovjetski Savez treba da odvraća od eventualnog napada na države Zapadne Evrope. Međutim, jedna država članica se prvi put na njega pozvala tek 10 godina po završetku Hladnog rata, i to ne zbog ugrožavanja granica konvencionalnim napadom, već zbog terorističkog napada. Vlada Sjedinjenih Američkih Država zatražila je od svojih NATO saveznika pomoć u globalnoj borbi protiv terorizma na ključnim bezbednosnim tačkama u svetu.

2. Angažmani pod pokroviteljstvom UN

Države potpisnice Vašingtonskog sporazuma bazirale su novoosnovani vojni savez na članu 51 i na celokupnom poglavlju VIII Povelje UN, koji govore o pravu na samoodbranu i o pravu na osnivanje regionalnih sigurnosnih organizacija. Time se NATO postavio kao savez koji deluje u okvirima koje postavljaju UN i Savet. Kao što smo videli, u svojim prvim multilateralnim angažmanima NATO je prvo ponudio svoje snage organizacijama KEBS i UN, da bi tek zatim reagovao u okvirima koje zadaju ove dve organizacije. Ti angažmani započeti su izvođenjem operacija UN u Bosni, gde je NATO glavčinu vojnih snaga, logistike i ekspertize ponudio kako bi pomogao rešavanje sukoba, nametanje i očuvanje mira. Sličnu funkciju NATO je imao i na Kosovu i Metohiji u okviru misije UN pod rezolucijom 1244. Međutim, akcija nametanja mira, realizovana bombardovanjem SR Jugoslavije 1999. godine nije imala formalno odobrenje Saveta bezbednosti UN iako se Alijansa pozvala na neke od rezolucija vezanih za Kosovo (1160, 1199 i 1203). Ovo je dalo povoda raspravama o zastarelosti jedine globalne organizacije i njenih kapaciteta za sprovođenje mirovnih operacija. Međutim, ubrzo je postalo jasno da su pojedine čla-

nice NATO ipak sklonije tome da se priklone autoritetu UN, što je bilo očito prilikom napada američke „koalicije voljnih“ na Avganistan i Irak 2001. i 2003. godine. Alijansa je ipak nastavila svoje angažovanje pod rezolucijama UN u Avganistanu od 2003. godine (ISAF formacije i pomoć Vladi Avganistana), kao i u Adenskom zalivu na zahtev Generalnog sekretara UN (2008, 2009–2010).

3. *Angažmani na poziv država članica ili partnerskih država*

Od 2001. godine NATO je uspostavio praksu po kojoj se Alijansa angažuje i na poziv partnerskih država ili organizacija. Nakon konflikta koji je u Makedoniji izbio između oružanih snaga ove zemlje i paravojnih formacija etničkih Albanaca, tadašnji predsjednik ove države (inače članice programa „Partnersvo za mir“ od 1995. godine) pozvao je NATO da spreči dalju eskalaciju sukoba. Ovaj slučaj, te dalje angažovanje Alijanse u Makedoniji u ukupno tri operacije (*Operation „Essential harvest“*, *Operation „Amber fox“*, *Operation „Allied Harmony“*) stvorili su model angažmana NATO snaga, po kojem je sprovedeno još nekoliko misija. Tipovi misija se razlikuju i ne podrazumevaju nužno sprovođenje mirovnih misija (o čemu će biti reči kasnije u tekstu). Ostali tipovi misija koji su sprovedeni po ovom modelu su: operacije pružanja logističke pomoći i ekspertize državama članicama, državama partnerima ili partnerskim organizacijama, te humanitarne i spasilačke operacije.

Širenje partnerske mreže

Ključnu važnost za multilateralne operacije koje sprovodi NATO ima učestvovanje država partnera. Od prve postdejtonske misije na Balkanu, u okviru snaga pod okriljem NATO nalaze se i kontingenti snaga država partnera. Na samitu u Briselu održanom 1994. godine NATO je pokrenuo više regionalnih programa saradnje, koji se zasnivaju na bilateralnim sporazumima između NATO i zemlje partnera. Programi su pravljani radi uspostavljanja partnerskih odnosa sa zemljama regiona, kao i radi njihove dalje stabilizacije, a paralelno sa razvojem ciljeva NATO, te njihovih angažmana od 1990. godine. Međutim, programi se razlikuju, kako po dubini partnerskih odnosa, tako i po svom krajnjem cilju.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BEZBEDNOST ZAPADNOG BALKANA

„Partnerstvo za mir“

Prvi partnerski program koji je pokrenut bio je program „Partnerstvo za mir“. Njegov prvenstveni cilj bio je partnersko povezivanje sa zemljama koje pripadaju evroatlantskoj osi radi stabilizacije regiona, sprečavanja novih sukoba izazvanih izazovima pobrojanim u „Strateškom konceptu iz 1991. godine“, kao i radi utiranja puta svim onim državama koje su potencijalno zainteresovane za učlanjenje u NATO. Kao što je i navedeno u „Briselskoj deklaraciji“ (1994), učlanjenjem u program „Partnerstvo za mir“ države partneri moći će da učestvuju i u misijama NATO. Tako su već u prvim misijama u postdejtonskoj Bosni i na Kosovu (IFOR, SFOR i KFOR) angažovane i snage članica programa „Partnerstvo za mir“, koje su činile preko 10% ukupnih mirovnih snaga.³ Značajan je i doprinos partnerskih zemalja globalnoj borbi protiv terorizma učestvovanjem u realizaciji *Partnerskog plana protiv terorizma*. Proširenjem NATO 1999, 2004. i 2009. godine u punopravno članstvo primljene su zemlje koje su prethodno bile članice programa „Partnerstvo za mir“.

„Mediterranski dijalog“

Severnoatlantski savet je 1994. godine pokrenuo program „Mediterranski dijalog“, koji predstavlja savez između NATO i pet sredozemnih država (kasnije su pristupile još dve). Svrha postojanja ove organizacije prvobitno je bila povećavanje obima saradnje i transparentnosti odnosa NATO i ovih država (Janković eds., 2007: 53). Praktična saradnja bila je realizovana učestvovanjem u *Radnom programu*, koji je podrazumevao aktivnosti u više oblasti (između ostalih i upravljanje krizama). Na samitu održanom u Istanbulu pokrenut je *prošireni* „Mediterranski dijalog“, što je ovu organizaciju trebalo da pretvori u neku vrstu sredozemnog programa „Partnerstvo za mir“, koji bi imao mnogo veći stepen saradnje nego što je to do tada bio slučaj. Od 2006. godine NATO sprovodi *Individualne partnerske programe* u okviru programa „Mediterranski dijalog“, koji između ostalog podrazumevaju i zajedničku borbu protiv terorizma i aktivno učestvovanje u vojnim vežbama. Do sada su ove sporazume potpisali Izrael, Egipat i Jordan.

³ U mirovnim operacijama na Balkanu, od svih partnera NATO najviše je doprinela Rusija. Ona je ipak na višem nivou saradnje od ostalih država članica programa „Partnerstvo za mir“, posredstvom Stalnog saveta Rusija – NATO.

„Istanbulska inicijativa za saradnju“

Na već pomenutom samitu održanom u Istanbulu, a na osnovu programa „Mediterranski dijalog“, pokrenut je program pod nazivom „Istanbulska inicijativa za saradnju“. To je okvirni program za formiranje partnerskih odnosa sa zemljama Bliskog istoka. U program su se do sad uključile Kuvajt, Bahrein, Karar i Ujedinjeni arapski emirati. Saradnja je za sada uglavnom okrenuta ka pružanju pomoći u obrazovanju kadrova iako su ponuđeni okviri saradnje isti kao i u programu „Mediterranski dijalog“.⁴

Multilateralne operacije NATO

U integralnom tekstu dokumenta „Strateški koncept NATO iz 1999. godine“, multilateralne operacije NATO podeljene su na „operacije prema članu 5 Vašingtonske povelje“, odnosno na operacije koje podrazumevaju odbrambenu funkciju NATO, kao i na operacije koje su van toga. Za potrebe ovog rada, akcije koje su izvan člana 5 Vašingtonske povelje podelili smo na dva tipa: mirovne operacije i akcije spasavanja i humanitarne akcije. U sledećih par poglavlja izložićemo kratki pregled svih NATO multilateralnih operacija od 1991. godine do danas.

Operacije prema članu 5 Vašingtonske povelje

Kao što je već ranije spomenuto, od osnivanja NATO do danas samo jednom se jedna država članica pozvala na član 5 Vašingtonske povelje. Nakon terorističkog napada 11. septembra 2001. godine, SAD su pozvale svoje saveznike da učestvuju u globalnoj borbi protiv terorizma. Poziv je, između ostalog, doveo do sprovođenja multilateralne akcije NATO snaga kontrole sumnjivih plovi la Sredozemnog mora radi sprečavanja daljih terorističkih akcija (*Operation „Active Endeavour“*). Kontrola je isprva sprovedena samo na teritoriji istočnog Mediterana, a od 2004. godine i na celokupnoj teritoriji Sredozemnog mora. U ovoj akciji učestvuju i snage članice programa „Partnerstvo za mir“ (između ostalih i jedna ruska krstarica), kao i snage nekih članica programa „Mediterranski dijalog (pored članica koje pripadaju „Individualnom partnerskom programu“, u ovu akciju uključio se i Maroko⁵). Članice programa „Istanbulska inicijativa za saradnju“ takođe su pozvane da učestvuju u ovoj akciji.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.

⁴ Integralni tekst istambulke Inicijative za saradnju <http://www.algerian-embassy.be/otan/initiative%20istanbul.pdf>, str. 2.

⁵ Pogledati: <http://www.nato.int/docu/update/2008/06-june/e0602a.html>.

Mirovne operacije

Mirovne operacije NATO su u oficijalnoj NATO nomenklaturi podeljene na četiri tipa: operacije očuvanja mira (*peacekeeping*), operacije nametanja mira (*peace enforcement*), operacije stvaranja mira (*peace making*) i operacije izgradnje mira (*peace building*) (Priručnik za NATO, 2009: 51). Misije NATO ćemo nadalje podeliti prema mestima gde su bile održane.

- Operacije u Bosni i Hercegovini. U BiH snage NATO bile su angažovane u četiri misije, na osnovu kojih je kasnije i napravljena gorepomenuta podela. Na osnovu zaključka donetog na sastanku ministara inostranih poslova 1992. godine, NATO je svoju pomoć ponudio Savetu bezbednosti UN. Prva misija NATO snaga pod nazivom „*Deny Flight*“ (1993–1995), pokrenuta na osnovu rezolucija Saveta bezbednosti UN 781, 786 i 816, podrazumevala je zabranu letenja u vazдушnom prostoru Bosne. U okviru ove akcije očuvanja mira, prvi put su NATO snage bile angažovane u borbi kada su 28. februara 1994. godine oborena četiri aviona Vojske Republike Srpske. Druga akcija pod nazivom „*Deliberate Force*“, koja pripada akcijama nametanja mira, sprovedena je na osnovu Rezolucije SB UN 836, tokom koje su bombardovani položaji snaga Republike Srpske. Trećom operacijom, poznatijom kao IFOR (*International Force*), uveden je koncept operacija stvaranja mira. Sprovedena je na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma i Rezolucije SB UN 1031. Cilj ove operacije bio je osiguranje potpune primene Dejtonskog sporazuma u narednih godinu dana nakon njegovog potpisivanja. Četvrta misija pod nazivom SFOR (*Stabilisation force*), koja pripada tipu operacija izgradnje mira, odvijala se na teritoriji Bosne i Hercegovine od isteka mandata IFOR do 2004. godine kada je zamenjena misijom EUFOR (na osnovu Berlin plus sporazuma).
- Kosovo i Metohija: Prva akcija NATO sprovedena bez formalnog odobrenja SB UN (iako se NATO poziva na rezolucije SB UN 1160, 1199, 1203) bila je operacija pod nazivom „*Allied Force*“. Tokom ove operacije sprovedena je akcija nametanja mira bombardovanjem SR Jugoslavije 1999. godine. Operacija je završena potpisivanjem Kumanovskog okvirnog sporazuma i donošenjem Rezolucije SB UN 1244. Na osnovu ova dva dokumenta pokrenuta je druga misija NATO na teritoriji Kosova i Me-

tohije pod nazivom KFOR, koja se sprovodi od 1999. godine do danas. Ova misija pripada misijama stvaranja mira i izgradnje mira.

- Republika Makedonija: Po izbijanju pobune etničkih Albanaца krajem 2000. godine, NATO je pomogao odvijanje dijaloga između vlasti i predstavnika albanske Oslobođilačke nacionalne armije (dalje u tekstu ONA), koji je uspješno izvršen Ohridskim sporazumom 13. avgusta 2003. godine. Prva od tri misije, pod nazivom „*Essential Harvest*“ podrazumevala je prikupljanje oružja od pripadnika ONE. Druga po redu operacija NATO u Republici Makedoniji pod nazivom „*Amber fox*“ podrazumevala je obezbeđivanje civilnih posmatrača iz EU i OEBS, koji su nadgledali sprovođenje Ohridskog sporazuma. Treća operacija NATO pod nazivom „*Allied Harmony*“ započeta je 2002. godine. Ona je trebalo da nastavi operaciju „*Amber Fox*“, kao i da osigura ukupnu bezbednost u ovoj republici.
- Avganistan: Ključni deo međunarodne misije u Avganistanu koja pruža pomoć avganistanskim vlastima u sferi bezbednosti nosi naziv ISAF. Stvoren je na osnovu rezolucija SB UN 1386, 1413, 1444, 1510, 1563, 1623, 1707, 1776 i 1833. Osim obavljanja funkcije stvaranja i izgradnje mira, ISAF pomaže i jačanje Avganistanske nacionalne vojske i policije, te pruža pomoć u rekonstrukciji i obnovi ratom uništenih područja. Nad ovom misijom NATO je preuzeo rukovodstvo avgusta 2003. godine radi boljeg operativnog organizovanja i u ovom trenutku ona predstavlja ključni angažman NATO snaga u svetu. Pre nego što je pružio punu odgovornost, NATO je pomagao misijama Holandije i Nemačke u okviru misije ISAF.
- Irak: Direktni angažman pomoći iračkoj vladi započeo je 2004. godine sprovođenjem misije pod nazivom „*NATO Training Mission in Iraq*“ (NTM-I), kojom NATO pomaže obuku i treninge iračkih snaga bezbednosti. Misija je zasnovana na Rezolucije SB UN 1546, kao i na Sporazumu NATO i Vlade Iraka, koji je potpisan 26. jula 2009. godine⁶.
- Sudan i Somalija: Na zahtev Afričke unije, NATO je od juna 2005. godine počeo da pomaže njenim misijama: prvo u Sudanu (misija AMIS, a od 2008. godine misija UNAMID), a zatim i u Somaliji (misija AMISOM). On pruža logistiku u vazdušnom transportu, obezbeđuje stručnjake iz određe-

**TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE**

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.

⁶ Prvi svoj angažman u Iraku NATO je započeo time što je pomagao vojnoj misiji Poljske u okviru mirovnih snaga ove zemlje odlukom Saveta NATO donesenom maja 2003. godine, a na osnovu prethodnih modela misija koje su sprovođile Holandija i Nemačka u okviru misije ISAF.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

nih oblasti, a uskoro treba da podrži i akciju povećanja operativne spremnosti Afričkih stabilizacionih snaga (snage Afričke unije zadužene za mirovne operacije).

- Adenski zaliv: Na zahtev Generalnog sekretara UN, a na osnovu rezolucije SB UN 1814, 1816 i 1838, NATO je krajem 2008. godine privremeno podržao akcije Svetskog programa za hranu kako bi bili sprečeni piratski napadi na transportne brodove koji plove za Somaliju. Još dve misije istog sadržaja pokrenute su tokom 2009. godine: prva, koja je trajala od marta do avgusta i druga, koja traje od avgusta do danas.

Akcije spasavanja i humanitarne akcije

Savez NATO bio je više puta angažovan u humanitarnim akcijama i akcijama spasavanja. Prva akcija ovog tipa bila je misija AFOR (*Albania Force*), misija koju je NATO sprovodio u Albaniji tokom 1999. godine. Cilj misije bio je deljenje humanitarne pomoći albanskim izbeglicama sa Kosova. Najveća akcija NATO ovog tipa sprovedena je u Pakistanu, oktobra 2006. godine. Posle razornog zemljotresa, koji se dogodio u Pakistanu 8. oktobra 2005, NATO je, na zahtev koji je ova država uputila Savetu NATO, pružio logističku i medicinsku pomoć, kao i pomoć u hrani. Uspostavljen je vazdušni most kojim je doturana pomoć dok su jedinice na terenu (inženjeri i medicinski personal) direktno saradivale sa službama i vojskom Pakistana.

Zaključak

U poslednjih dvadeset godina NATO je značajno evoluirao od klasičnog vojnog odbrambenog saveza do multidimenzionalne strukture, koja pretenduje na to da bude i politički i ekonomski kanal komunikacije s obe strane Atlantskog okeana. Potreba za postojanjem Alijanse posle propasti Varšavskog pakta, potvrđivana je više puta sprovođenjem različitih vrsta multilateralnih operacija koje se izašle iz okvira misija isključivo vojne prirode. Snage i kapaciteti atlantskih saveznika postavili su nove standarde koje će NATO, verovatno i formalno, ispratiti u novom „Strateškom konceptu“, čije se donošenje očekuje od 2010. godine. Njime se stvara osnova za dalji razvoj kompetencija kako NATO saveza, tako i partnerskih zemalja.

Izvori:

Rezolucija Saveta Bezbednosti UN: 781, 786, 816, 836, 1031, 1088, 1386, 1413, 1444, 1510, 1563, 1623, 1707, 1776, 1833, 1546, 1814, 1816 i 1838

Dejtonski mirovni sporazum

Kumanovski vojno-tehnički sporazum

Vašingtonski sporazum o osnivanju Severnoatlantske alijanse – NATO

Ohridski okvirni sporazum

Strateški koncept NATO iz 1991. godine

Strateški koncept NATO iz 1999. godine

Rimska deklaracija NATO iz 1991. godine

Deklaracija iz Osla – sastanak ministara inostranih poslova iz 1992. godine

Briselska deklaracija NATO iz 1994. godine

Vašingtonska deklaracija NATO iz 1999. godine

Praška deklaracija NATO iz 2002. godine

Istambulska deklaracija NATO iz 2004. godine

Partnerstvo za mir – Pozivni dokument iz 1994. godine

Partnerstvo za mir – Okvirni dokument iz 1994. godine

Partnerski akcioni plan protiv terorizma iz 1994. godine

Istambulska inicijativa za saradnju iz 2004. godine

Literatura:

Duigan, P. (2000) *NATO. Its past, present and future*. Stanford, California: Hoover University Press.

Forum za bezbednost i demokratiju (2009) *Priručnik za NATO*. Beograd: Forum za bezbednost i demokratiju.

Janković, P. (eds.), (2007) *Vodič kroz partnerstvo za mir*. Beograd: ISAC Fond.

Turković, B. (2007) *NATO. Od sigurnosnog saveza do savremenih izazova*, Sarajevo: Centar za sigurnosne studije.

Vukadinović, R. (2007) *NATO. Euroatlantska integracija*. Zagreb: Topical.

TEMA BROJA:
MULTINACIONALNE
OPERACIJE

BROJ 16 · JANUAR – MART 2010.